

Interference v genderové konceptualizaci neživých referentů u maďarských bilingvistů

Michaela Červenková

ABSTRAKT:

Článek se věnuje možným interferencím v genderové konceptualizaci neživých objektů u bilingvních mluvčích maďarštiny a slovenštiny. Provedený výzkum se soustředil na gramatickou kategorii rodu (která je v jednom ze zkoumaných jazyků, tedy ve slovenštině, přítomná, a ve druhém zkoumaném jazyce, tedy v maďarštině, nikoli). Cílem provedeného experimentu, jehož se zúčastnily dvě skupiny mluvčích (konkrétně testovací skupina bilingvních mluvčích maďarštiny a slovenštiny a kontrolní skupina monolingvních maďarských mluvčích), bylo ověřit, zda přítomnost gramatického rodu v jednom ze dvou jazyků bilingvní skupiny mluvčích ovlivní jejich konceptualizaci rodu neživých objektů.

Dalším z cílů výzkumu bylo zjistit, zda se probandi ve svých odpovědích shodnou. V provedeném experimentu byly použity tři různé výzkumné metody. Probandi se experimentu zúčastnili vyplněním online dotazníku, sestávajícího z části zkoumající jejich jazykové kompetence a jazykovou historii a z části testovací. Výsledky experimentu nepotvrdily původní předpoklad, tedy vliv přítomnosti gramatického rodu v jednom z jazyků bilingvistů na jejich genderovou konceptualizaci neživých objektů. V odpovědích respondentů se však (nezávisle na jazykové skupině či druhu výzkumné metody) u jednotlivých neživých objektů ukázaly určité signifikantní shody.

ABSTRACT:

Interferences in the gender conceptualization of inanimate referents in the language use of bilingual Hungarian speakers.

This study deals with possible interferences in gender conceptualization of inanimate objects in the language use of bilingual speakers of Hungarian and Slovakian. The research was focused on the grammatical category of gender (present in one of the examined languages — in Slovakian — and absent in the second one — in Hungarian). The aim of the executed experiment, in which two groups of speakers participated (the test group of bilingual speakers of Hungarian and Slovakian and the control group of monolingual speakers of Hungarian), was to find out if the presence of grammatical gender in one of the two languages of the bilingual group of speakers will have any impact on their conceptualization of gender of inanimate objects.

A secondary aim of the research was to ascertain if there are concordances in the answers of the participants. In the performed experiment, three different research methods were used. Participants took part in the experiment by filling an online questionnaire consisting of a part examining their language competence and language history and of a test part. The results of the experiment did not confirm the original assumption, which anticipated that the presence of grammatical gender in one of the languages of the bilingual group would have an effect on their gender conceptualization of inanimate objects. However, there were concordances in the answers of the participants (independently of language group or questionnaire type) considering individual inanimate objects.

ABSZTRAKTUM**Magyar kétnyelvű beszélők genderfelfogásának lehetséges interferenciája az élettelen tárgyakkal kapcsolatban.**

Ez a tanulmány magyar és szlovák kétnyelvű beszélők élettelen tárgyakkal kapcsolatos genderfelfogásának lehetséges interferenciájával foglalkozik. Az elkészített felmérés témája a nyelvtani nem kategóriájára fókuszált (ez a nyelvtani kategória az egyik vizsgált nyelvben — a szlovákban — jelen van, a másik vizsgált nyelvben — a magyarban — azonban nincs). A végzett vizsgálatnak — amelyben két csoport vett részt, az egyik a magyar és szlovák kétnyelvű beszélők tesztcsoportja, a másik az egynyelvű magyar beszélők kontrolcsoportja —, azt volt a célja, hogy hitelesítse, vajon a kétnyelvű beszélők csoportjában az egyik nyelvben jelenlévő nyelvtani nem befolyásolja-e a gender felfogását a beszélőknél az élettelen tárgyakkal kapcsolatban.

A kutatás másik célja az volt, hogy megállapítsa, vajon a résztvevők válaszai egyeznek-e. A végzett kutatásban három kutatási módszert alkalmaztam. A résztvevők online kérdőív kitöltésével vettek részt a kísérletben, amelynek két része volt — az első a résztvevő nyelvi kompetenciáját és nyelvének történetét vizsgálta, a második teszt volt. A kutatási eredmények nem igazolták azt az eredeti feltevést, mely szerint kétnyelvű beszélők esetén az egyik nyelvben jelenlévő nyelvtani nem befolyásolja a beszélő genderfelfogását az élettelen tárgyakkal kapcsolatban. A résztvevők válaszaiban azonban (a különféle csoportokon belül és a csoportok között is) jelentős egyezések mutatkoztak az egyes tárgyakkal kapcsolatban.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS / KULCSSZAVAK:

bilingvismus, genderová konceptualizace neživých referentů, gramatický rod, interference, maďarština, psycholingvistický výzkum, slovenština
 bilingualism, gender conceptualization of inanimate referents, grammatical gender, interferences, Hungarian, psycholinguistic research, Slovakian
 genderfelfogása az élettelen tárgyakkal kapcsolatban, kétnyelvűség, nyelvtani nem, interferencia, magyar nyelv, pszicholingvisztikai kutatás, szlovák nyelv

1. ÚVOD

Článek popisuje experiment,¹ který byl proveden za účelem zkoumání možných mezijazykových interferencí bilingvních mluvčích. Testovací skupinou byli bilingvní mluvčí maďarštiny a slovenštiny (kontrolní skupinu potom tvořili maďarští monolingvisté).² Experiment se zaměřil konkrétně na genderovou konceptualizaci neživých objektů. Za pomoci tří výzkumných metod (přiřazování mužského, resp. ženského hlasu neživým objektům (i), přiřazování osobního vlastního jména neživým objektům (ii) a přiřazování neživých objektů k genderově rozlišeným obrázkům po-

1 Experiment tvořil praktickou část mé diplomové práce, ze které tento text také vychází (Červenková, 2019).

2 U mluvčích jazyka, ve kterém kategorie gramatického rodu absentuje (maďarština), samozřejmě nelze předpokládat, že budou konceptualizovat rod stejným způsobem jako mluvčí jazyků, kde je kategorie gramatického rodu přítomna. Skupina monolingvních mluvčích maďarštiny byla zvolena jako kontrolní, aby bylo možné na základě výsledků porovnat odpovědi respondentů z této skupiny s odpověďmi bilingvních mluvčích maďarštiny a slovenštiny a najít tak možné shody, které by se netýkaly přítomnosti (popř. absence) kategorie gramatického rodu v jazyce, ale např. nějaké genderové asociace.

stav (iii) ověřoval předpoklad, že se v odpovědích bilingvistů projeví interference z jazyka s gramatickým rodem (slovenštiny) v jejich odpovědích týkajících se genderové konceptualizace neživých referentů. Dále byly ověřovány potenciální signifikantní shody v rámci jednotlivých objektů v odpovědích mluvčích napříč výzkumnými metodami i skupinami. V textu se krátce věnuji shrnutí problematiky rodu, a to jak v obecné rovině, tak i v jednotlivých jazycích výzkumu. Svou práci potom zasazuji do kontextu popisem několika studií, které se svým tématem nebo použitou výzkumnou metodou blíží mému vlastnímu výzkumu. Podrobně potom popisují provedený výzkum, jeho účastníky, metody, průběh a výsledky. Nakonec shrnuji domnělé nedostatky výzkumu a diskutuji nové poznatky.

V článku jsou nejprve stručně shrnuty některé teoretické pojmy týkající se rodu, které úzce souvisí s provedeným výzkumem (kapitola 2). Dále jsou zde shrnuty vybrané studie, ve kterých byla věnována pozornost podobnému tématu a ve kterých byly použity podobné metody jako v mém vlastním provedeném výzkumu (kapitola 3). V další kapitole se již článek věnuje provedenému experimentu (kapitola 4), konkrétně jeho výzkumným otázkám (oddíl 4.1), jeho designu (oddíl 4.2), použitým metodám (oddíl 4.3), popisu jeho účastníků (oddíl 4.4), popisu jazykového dotazníku (oddíl 4.5), testovacího dotazníku (oddíl 4.6) a následně výsledkům a jejich interpretaci (oddíl 4.7). V poslední kapitole jsou shrnuty závěry článku a jsou zde také diskutovány možné další směry výzkumu, stejně jako jeho nedostatky (kapitola 5).

2. ROD

Pro účely správného pochopení provedeného výzkumu je třeba upřesnit některé pojmy, především pojmy týkající se rodu. Obecně lze rod dělit na rod přirozený a rod gramatický. Rod přirozený rozděluje entity na základě jejich biologického pohlaví a zařazuje je tak do kategorií mužského či ženského rodu (Landor, 2013, s. 29), popřípadě středního v případě jejich sexuální nezralosti (Osolsobě, 2017).

Gramatický rod je nejčastěji definován jako systém klasifikace jmen a jménům podobných slov, který je reflektován v syntaktické shodě slov.³ Hlavním kritériem gramatického rodu je shoda či systematická a předvídatelná kovariace mezi sémantickou hodnotou mužského, resp. ženského rodu jména nebo jménu podobného slova a formální vlastností dalšího slova, například členu (Curzan, 2003, s. 13). Landor (2013, s. 30) vyděluje dvě skupiny teoretiků na základě jejich pojetí vztahu mezi oběma jmenovanými rody — skupinu analogistů a skupinu arbitraristů; zatímco analogisté vidí vztah mezi přirozeným a gramatickým rodem, arbitraristé tento vztah považují za zcela arbitrární. V textu je dle mého názoru problematičtější Landorova věta (2013, s. 30), kde píše, že „zastánci arbitraristického pojetí tvrdí, že vztah mezi lexikálními a gramatickými formami a jejich referenty je zcela konvenční a arbitrární“.⁴ Jistě

3 „Genders are classes of nouns reflected in the behavior of associated words.“ (Hockett, 1958, s. 231).

4 „While proponents of the analogist view suggest a relationship between grammatical gender categories and natural gender, advocates of the arbitrarist view argue that the con-

i v případě arbitraristického pojetí musí být uznáván alespoň částečný vztah mezi přirozeným a gramatickým rodem, například v případě substantiv označující osoby mužského, resp. ženského pohlaví (v takových případech dochází k logické shodě přirozeného a gramatického rodu, která není arbitrární ani náhodná).

Zde je nutné uvést několik informací o rodové situaci v obou jazycích mého výzkumu. Srovnávány jsou ve výzkumu dva jazyky, a to jazyk s gramatickým rodem (slovenština) a jazyk bez gramatického rodu (maďarština). Gramatická kategorie rodu ve slovenštině rozlišuje tři formální třídy substantiv — maskulina, feminina a neutra — a to na základě dílčích shod ve skloňování substantiv (Dvonč et al., 1966). Kromě těchto tří kategorií slovenština dělí substantiva mužského rodu do dvou podskupin — životná a neživotná. Ty Corbett (1991, s. 163) označuje jako tzv. podrody.⁵ V maďarštině oproti tomu není kategorie gramatického rodu přítomná ani v pronominální sféře jazyka, pohlaví životných substantiv (popřípadě životná substantiva zastupujících zájmen)⁶ je možno zjistit pouze v kontextu věty.⁷ Maďarská substantiva nemohou být zařazena do rozdílných skupin podle rodu a nemění se ani vlivem přirozeného rodu, stejně tak se v rodě neshodují ani maďarské modifikátory. V lexikální rovině jazyka však lze nalézt slova, která reflektují přirozený rod a tím alespoň částečnou měrou rodovou zatíženost. Jedná se o základní slova označující osoby (*férfi* ‚muž‘, *nő* ‚žena‘) a slova označující některá zvířata (*bika* ‚býk‘, *tehén* ‚kráva‘). Kromě toho v případě označení ženských (nejen) profesí lze pomocí morfému *-nő* (které v tomto případě slouží jako část kompozita) slovo přechýlit (*színész* ‚herec‘ → *színésznő* ‚herečka‘) (Kenesei, Vago & Fenyvesi, 1997, s. 256). Ve většině případů se však při označování profesí používá bezpříznakové slovo pro obě pohlaví.

Významným jevem, který je také nutné zmínit z hlediska tohoto textu, je zvláštní forma rodu, který Landor (2013, s. 33–35) nazývá metaforickým rodem. Jedná se podle něj o proces přiřazování rodu (často) neživým objektům, které jsou kategorizovány na základě takových metaforických asociací, v nichž jsou vlastnosti objektů z jedné konceptuální oblasti zkušenosti přisuzovány objektům z jiné sféry; tyto vlastnosti k nim však zcela nepatří, jedná se jen o určité asociace nebo spoluvýskyty entit. Jako příklad v souvislosti s rodem uvádí některé neživé objekty typicky spojované s muži, resp. ženami, jako je například kladivo, rtěnka apod. K tomuto pojmu lze usouvztažnit práci Leinbach, Hort & Fagot (1997, s. 119), která se zabývá teorií, že neživý ob-

nection between lexical and grammatical forms and their referents is purely conventional and arbitrary.“ (Landor, 2013, s. 30).

- 5 „Subgenderers are agreement classes which control minimally different sets of agreement, that is, agreements differing for at most a small proportion of the morphosyntactic forms of any of the agreements targets.“ (Corbett, 1991, s. 163).
- 6 V maďarštině má zájmeno zastupující životné substantivum v singuláru formu *ő*, *on/ona/onó* a v plurálu *ők*, *oni/ony/ona'* (Kenesei et al., 1997, s. 261).
- 7 Je tedy otázkou, nakolik se dá mluvit v kontextu kategorie rodu o jazyce, který tuto kategorii nemá. Například Landor (2013, s. 38–41) se snaží pojmut maďarštinu z tohoto ohledu tak, že ji staví na nejnižší stupeň Guiorovy škály rodové zatíženosti. Jelikož v maďarštině kategorie rodu naprosto absenteje, liší se od jazyků, které bývají na této škále označovány jako nízké (například angličtina) (Guiora, 1983, s. 231).

jekt bývá spojován s pohlavím, které ho nejčastěji používá (konkrétně se ve svém výzkumu autoři zabývali touto konceptualizací u dětí). Nabízí se otázka, zda se v případě jevu výše popsaného Landorem (2013, s. 33–35) nejedná spíše o rod metonymický, jelikož mluvíme o souvztažnosti mezi vlastnostmi, o vnitřních podobnostech. Dle mého názoru je tedy označení „metaforický rod“ nevhodné.

Dalším důležitým pojmem, který je nutné ve vztahu k rodu (a také k provedení výzkumu) ujasnit, je tzv. rodová zatíženost, kterou definuje Guiora (1983, s. 231). Tímto termínem je označována míra, do které jsou mluvčí svým jazykem „nuceni“ vnímat rod vlastní a rod okolních entit, stanovený pohlavím. Dle této kategorizace jsou jazyky děleny na jazyky s (téměř) nulovou rodovou zatížeností — tyto jazyky rod kódují minimálně nebo vůbec (například maďarština); dále na jazyky s velmi nízkou rodovou zatížeností — tyto jazyky kódují rod v malé míře (například angličtina) a na jazyky s velmi vysokou rodovou zatížeností — tyto jazyky rod kódují ve velké míře (například hebrejšťina). Landor (2013, s. 36) zmiňuje ještě jednu meziúroveň (mezi jazyky s velmi nízkou a s velmi vysokou rodovou zatížeností), a to jazyky s vysokou rodovou zatížeností (například španělština).

Dalším pojmem, který souvisí s rodem a zdá se ho být důležité v rámci tohoto textu zmínit (a to především z důvodu závěrečné diskuze výsledků), je generické maskulinum. Jedná se o předpoklad, který je ověřován rozmanitým množstvím výzkumných metod (např. Gygas, Gabriel, Sarrasin, Oakhill & Garnham, 2008; Engelberg, 2002). Jak o tomto pojmu píše Valdřová (2017), obecně jde o označení osoby v mužském rodě, které je však běžně považováno za neutrální, pokud je v dané souvislosti rod osoby považován za nedůležitý nebo pokud není znám. Používá se zejména v názvech označujících profese, které (především v minulosti) zastávali zejména muži.

Pro úplnost také uvádím hypotézu, která s tématem rodu (a především s výběrem obrázků neživých referentů pro jednotlivé dotazníky v provedeném výzkumu) úzce souvisí (více o výběru obrázků v oddílu 4.3). Tato hypotéza se týká klasifikace objektů přírodního původu a objektů uměle vytvořených do mužských, resp. ženských kategorií (viz práci například Mullen, 1990). Jde o hypotézu, k jejímuž ověření se také používá široká škála výzkumných metod. Ověřuje myšlenku, že lidé (pro výzkumy se používají často děti, například Mullen, 1990) klasifikují objekty přírodního původu častěji jako ženské a objekty uměle vytvořené častěji jako mužské.

3. METODOLOGIE PSYCHOLINGVISTICKÉHO VÝZKUMU RODU

Gramatický rod je často zkoumaným atributem jazyka v psycholingvistickém výzkumu, stejně jako například výzkum odlišné konceptualizace prostorových domén (např. Levinson, 2003). Arbitrálnost, případně naopak motivovanost (nebo, chceme-li následovat terminologii Landora, 2013, s. 30, analogičnost), s jakou je v daném jazyce přidělen gramatický rod neživým referentům, posloužila mnoha studiím jako velmi vděčný objekt zájmu. Uvádím zde některé, které s mým vlastním výzkumem souvisí buď tématem, nebo použitou metodou výzkumu. Výsledky některých z těchto studií budou diskutovány v poslední kapitole s výsledky mého vlastního výzkumu (kapitola 5).

Jednou z častých metod, s níž je v psycholingvistickém výzkumu rodu možné se setkat, je přiřazování lidských atributů neživým referentům. Často je přiřazovaným atributem mužský, resp. ženský hlas; takovou formu zvolili pro svůj výzkum například Forbes, Poulin-Dubois, Rivero & Sera (2008) nebo Bassetti (2007). Probandi jsou v případě použití této metody instruováni k tomu, aby k obrázkům neživých referentů přiřazovali hlasy, jaké by podle jejich názoru měly, kdyby například ožily nebo hrály v dětském filmu. Tato metoda se často používá v případě ověřování mezijazykových interferencí u bilingvistů (jako například ve studii Bassetti, 2007). Podobně bývá také obrázkům neživých referentů přiřazováno mužské, resp. ženské osobní vlastní jméno; tuto metodu je možné nalézt ve výzkumu Boroditsky, Schmidt & Phillips (2003). Obě zmíněné metody jsem použila ve svých výzkumech (Červenková, 2017 a 2019).

Pro úplnost ještě uvádím často používanou metodu přiřazování adjektiv obrázkům neživých referentů; tu lze nalézt například ve studii Semenuks, Philips, Dalca, Kim & Boroditsky (2011). Používá se zpravidla při komparaci dvou jazyků; pro tento typ experimentu se vyberou taková substantiva označující neživé objekty, která mají mužský rod v jednom a ženský rod ve druhém porovnávaném jazyce. Úkolem respondentů je potom přiřadit ke každému substantivu adjektivum, které podle nich vyjadřuje vlastnosti daného neživého objektu. Zkoumá se, zda se respondenti při takovém úkolu řídí gramatickým rodem daných substantiv v jejich rodném jazyce — pokud je například slunce v jejich rodném jazyce ženského rodu, zda jej popisují „typicky ženskými“ atributy, a naopak. Adjektiva, která probandi vyberou, jsou potom hodnocena například zvláštní skupinou probandů, kteří adjektiva vyhodnocují buď jako ženská, nebo jako mužská. Metoda byla vyhodnocena jako nevhodná pro můj výzkum, protože jak je řečeno výše, hodí se spíše pro porovnávání dvou rodových jazyků; v jednom z jazyků v mém výzkumu (v maďarštině) však gramatický rod absentuje.

Poslední z metod psycholingvistického výzkumu, kterou je nutné pro účely textu uvést, je přiřazování neživých objektů k obrázkům referentů mužského nebo ženského pohlaví. Při použití této metody jsou probandi instruováni k tomu, aby přiřadili (nejčastěji neživé) objekty k obrázkům referenčních postav, které jsou výrazně genderově rozlišené (lze nalézt například ve studii Phillips & Boroditsky, 2003). Předpokladu, že děti spojují objekty s tím, kdo je nejčastěji používá, se věnují již zmínění Leinbach et al. (1997, s. 119). Pro účely svého výzkumu jsem tuto metodu (jako jednu ze tří) zvolila z několika důvodů; zaprvé se týká tématu metaforického (resp. přesněji metonymického) rodu, o kterém mluví Landor (2013, s. 33–35) (viz kapitolu 2), jelikož jsou při jejím použití probandi nepřímo instruováni k nacházení vnitřních souvislostí mezi referenčními obrázky postav a obrázky neživých objektů (například na základě teorie Leinbach et al., 1997), zadruhé proto, že dle mého názoru představuje protiklad k výše popsaným metodám (nejedná se zde o vlastnosti neživých objektů, ale o jejich vlastnictví) a zatřetí proto, že představuje kontrolu správnosti předpokladů, na jejichž základě jsem vybírala obrázky neživých objektů pro výzkum; pokud byly moje předpoklady o genderové zatíženosti jednotlivých neživých objektů správné (ať už na základě hypotézy věnující se klasifikaci objektů přírodního původu a objektů uměle vytvořených do ženských, resp. mužských kategorií (Mullen, 1990), nebo na základě teorie autorů Leinbach et al., 1997), měli by se mnou probandi ve svých odpovědích souhlasit.

4. EXPERIMENT

4.1. VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Experiment si klade za cíl ověřit následující předpoklady:

1. Zda se v odpovědích bilingvních rodilých mluvčích maďarštiny a slovenštiny projeví interference v genderové konceptualizaci neživých objektů způsobené vlivem gramatického rodu slovenských substantiv. Jelikož zadání dotazníku je v maďarštině, je pravděpodobné, že budou mít bilingvní mluvčí aktivovanu především maďarštinu. Mým předpokladem však je, že genderovou konceptualizaci ovlivní také gramatický rod substantiv označujících jednotlivé objekty ve slovenštině. Mojí hypotézou tedy je, že v odpovědích bilingvních mluvčích maďarštiny a slovenštiny se signifikantně projeví vliv gramatického rodu ve slovenštině, tedy přesněji řečeno se jeho vliv projeví jako interference v gramatickém rodě odpovědí bilingvistů.
2. Zda se bilingvní mluvčí maďarštiny a slovenštiny, jakožto i monolingvní mluvčí maďarštiny (kteří nejsou ovlivněni gramatickým rodem ve svém rodném jazyce) budou ve svých odpovědích nenáhodně shodovat napříč třemi různými výzkumnými metodami, a to jak mezi sebou, tak v porovnání obou jazykových skupin. Pokud ano, zda se bude jednat o objekty, jež by se daly označit jako genderově zatížené (na základě úvah Leinbach et al., 1997), nebo zda se nějakým způsobem v odpovědích respondentů projeví vliv toho, zda se jedná o předmět přírodního původu, nebo o předmět vytvořený uměle (na základě předpokladu Mullen, 1990).

4.2. DESIGN EXPERIMENTU

Experiment probíhal online po dobu necelých tří měsíců. Výzkumné dotazníky byly vytvořeny pomocí bezplatné online aplikace Google Forms. Každý jednotlivý proband vyplnil pouze jeden typ dotazníku (žádný proband nevyplnil více typů dotazníku, aby nebyly ovlivněny jeho odpovědi odpověďmi z dotazníků předešlých). Tři výzkumné metody (viz oddíl 4.3) představovaly tři typy dotazníků. Všechny dotazníky byly kompletně v maďarském jazyce, takže jeho pochopením a odpovídáním na otázky splnil proband první předpoklad pro možnou účast ve výzkumu: alespoň minimálně ovládal maďarštinu, jelikož byl schopen porozumět zadání v maďarském jazyce. Každý dotazník obsahoval nejprve otázky ohledně pohlaví a věku probanda, poté následoval jazykový dotazník (viz oddíl 4.5) a testovací dotazník (viz oddíl 4.6).

4.3. METODY

K účelům experimentu byly vybrány tři výzkumné metody — (i) metoda přiřazování hlasů neživým objektům (dotazník typu Hlasy), (ii) metoda přiřazování osobních vlastních jmen neživým objektům (dotazník typu Jména) a (iii) metoda přiřazování neživých objektů genderově diferenciovaným obrázkům postav (dotazník typu Po-

stavy). Testovacímu dotazníku předcházela podrobný jazykový dotazník, který zkoumal jazykovou kompetenci a jazykovou historii⁸ každého z účastníků; na jeho základě byl potom pro každého účastníka vypočítán index maďarštiny a index slovenštiny (monolingvní mluvčí maďarštiny měli index slovenštiny roven nule) (viz oddíl 4.5).

Pro účely výzkumu bylo vybráno 24 obrázků neživých objektů. Ty byly vybrány tak, aby polovina měla ve slovenštině mužský a polovina ženský rod. Bylo také přihlíženo k výše zmíněné hypotéze Mullen (1990) o klasifikaci objektů přírodního původu a uměle vytvořených do ženských, resp. mužských (kapitola 2). Nakonec byla ještě zohledněna jejich genderová konotace (a to na základě úvah Leinbach et al. (1997, s. 119) a Landora (2013, s. 33–35), viz kapitola 2); správnost výběru by měl ověřit třetí typ dotazníku (jak jsem popsala výše, viz kapitola 3). Vybrané obrázky neživých referentů byly všechny prosté, snadno rozpoznatelné a identifikovatelné, svým vzhledem směřovaly pouze k jedné nejpravděpodobnější interpretaci a byly černobílé, aby se zamezilo ovlivnění genderovou konotací barev (Bassetti, 2007, s. 261). Obrázky byly vybrány na základě následujících atributů (Tabulka 1):

mužský rod ve slovenštině (12 obrázků)

uměle vytvořené (9 obrázků)			vytvořené přírodou (3 obrázky – <i>měsíc, strom, zub</i>)
genderově zatížená konotace společná s gramatickým rodem ve slovenštině (3 obrázky – <i>traktor, šroubovák, nožník</i>)	genderově zatížená konotace opačná gramatickému rodu ve slovenštině (3 obrázky – <i>kočárek, prsten, nákupní vozík</i>)	genderově neutrální konotace (3 obrázky – <i>fotoaparát, dalekohled, plot</i>)	

ženský rod ve slovenštině (12 obrázků)

uměle vytvořené (9 obrázků)			vytvořené přírodou (3 obrázky – <i>kapka, kometa, vločka</i>)
genderově zatížená konotace společná s gramatickým rodem ve slovenštině (3 obrázky – <i>sukně, dětská lahev, váha</i>)	genderově zatížená konotace opačná gramatickému rodu ve slovenštině (3 obrázky – <i>pila, kravata, činka</i>)	genderově neutrální konotace (3 obrázky – <i>žárovka, kytara, obálka</i>)	

TABULKA 1: Podrobný rozpis kategorií jednotlivých obrázků vybraných pro dotazníky.

⁸ Pojmem „jazyková historie“ zde zjednodušeně označuji historii užívání jednotlivých jazyků každého z probandů. Uvedenému fenoménu by jistě lépe sedělo označení „jazyková biografie“, záměrně se však tomuto termínu vyhýbám, jelikož dle mého názoru představuje daleko rozsáhlejší průzkum, než jaký byl vykonán v případě mého výzkumu.

4.4. ÚČASTNÍCI

Probandi byli vybíráni náhodně v řadách přátel a známých (mých vlastních i mých kolegů a učitelů),⁹ o kterých mi bylo známo, že jsou mluvčími alespoň jednoho z jazyků výzkumu (alespoň maďarštiny), v průběhu výzkumu byl pouze pravidelně kontrolován počet monolingvistů oproti počtu bilingvistů, aby ani jedna skupina výrazně nepřechýlila druhou; pokud jsem zjistila momentální nerovnoměrnost v počtech probandů jednotlivých skupin, upřesnila jsem rozesílanou žádost o vyplnění výzkumu a žádala pouze monolingvní mluvčí maďarštiny, nebo naopak pouze bilingvní mluvčí maďarštiny a slovenštiny.

Experimentu se zúčastnilo celkem 144 probandů (47 mužů a 97 žen)¹⁰ průměrného věku 31,5 roku. Celkový počet tvořilo 76 monolingvních maďarských mluvčích a 68 bilingvních rodilých mluvčích maďarštiny a slovenštiny. Tyto kategorie byly vytvořeny na základě jazykové kompetence probandů (monolingvní skupinu tvořili probandi, kteří v průběhu raného či pozdního dětství nenabývali žádný další jazyk s gramatickým rodem a neměli znalost slovenštiny, bilingvní skupinu tvořili probandi, kteří v průběhu raného či pozdního dětství nenabývali žádný další jazyk s gramatickým rodem, ale měli znalost slovenštiny). Pro alespoň částečnou orientaci lze využít Tabulku 2, ve které uvádím místa, kde probandi vyrůstali. Dělení na skupiny monolingvistů a bilingvistů nepodléhalo místu, kde proband vyrůstal (pokud uvedl proband jako místo, kde vyrůstal, slovenské město, ale kompetenci ve slovenštině nevěděl, bylo s ním počítáno jako s monolingvním mluvčím).¹¹

9 Při rozesílání žádosti o vyplnění výzkumu jsem se záměrně vyhýbala takovým osobám, o nichž mi bylo známo, že mají širší teoretické vzdělání v jakékoliv oblasti jazyka (i když za teoretické jazykové vzdělání lze považovat i studium gramatiky jazyka rodného), tedy především vyučujícím a odborníkům, jelikož jsem toho názoru, že jejich znalosti by mohly odpovědi v dotaznících negativně ovlivnit (např. tím, že by měli větší sklon k metalingvistickému přemýšlení nad otázkami). Nijak jsem však tuto skutečnost v dotaznících neověřovala, takže je možné, že některý z dotazníků vyplnil i takový respondent. Jistě by bylo lepší z tohoto důvodu pro podobný výzkum upřednostnit osobní výběr respondentů. Žádné další předpoklady (kromě znalosti maďarštiny) nemuseli probandi pro účast ve výzkumu splňovat.

10 V zájmu snahy o zachování (alespoň přibližně) rovnoměrného počtu monolingvistů vs. bilingvistů se mi bohužel nepodařilo dosáhnout také srovnatelného počtu zástupců obou pohlaví. I v tomto případě by problém vyřešil pečlivý osobní výběr respondentů.

11 Je důležité zmínit, že v několika případech nastala taková situace, tedy že proband vyplnil jako místo, kde vyrůstal, některé ze slovenských měst (takových probandů bylo celkem 9); automaticky jsem v takovém případě předpokládala kompetenci ve slovenštině, proband však slovenštinu jako další jazyk nevěděl. Počítala jsem tedy s probandem jako s monolingvním mluvčím maďarštiny. Není jasné, zda například vyrůstal ve slovenském městě, ale v maďarské komunitě, nebo zda slovenštinu nevěděl, protože mu ani nepřišla na mysl v otázce týkající se dalších jazyků; rozhodla jsem se však přistupovat k takovému respondentovi jako k monolingvnímu mluvčímu z důvodu nedostatku informací o jeho případné kompetenci ve slovenštině. Je otázkou, zda by nebylo lepší takového probanda z výzkumu vyřadit.

místo, kde respondent vyrůstal	počet respondentů
Maďarsko (blíže nespecifikováno)	14
Maďarsko (více uvedených oblastí)	5
Budapešť	29
Východní Maďarsko	9
Západní Maďarsko	10
Slovensko (blíže nespecifikováno)	11
Slovensko (více uvedených oblastí)	7
Jižní Slovensko	12
Jihovýchodní Slovensko	16
Jihozápadní Slovensko	31

TABULKA 2: Přehled míst, kde jednotliví respondenti vyrůstali (uvedení Slovenska jako místa, kde proband vyrůstal, nutně neznamenalo uvedení kompetence ve slovenštině a tím pádem ani zařazení do skupiny bilingvistů).

Jak již bylo řečeno výše, každý z probandů vyplnil pouze jeden typ dotazníku. Počty respondentů pro jednotlivé dotazníky a skupiny uvádím v následující Tabulce 3.

	celkový počet respondentů	průměrný věk	počet mužů	počet žen	počet monolingvistů	počet bilingvistů
Dotazník Hlasy	60	32,5	25	35	37	23
Dotazník Jména	37	32	7	30	19	18
Dotazník Postavy	47	31	15	32	20	27

TABULKA 3: Přehled počtu respondentů rozdělených do jednotlivých skupin na základě jazykové kompetence a typu dotazníku.

Několik účastníků bylo v průběhu hodnocení vyřazeno z experimentu, a to v případech, kdy proband uvedl nabytí nějakého dalšího jazyka s gramatickým rodem (například němčiny) v raném nebo pozdním dětství; tato znalost by dle mého názoru teoreticky mohla ovlivnit odpovědi takového účastníka ve výzkumu. Pro úplnost ještě uvádím shrnutí kritérií pro zařazení probandů do výzkumu:

- Respondent musel ovládat alespoň maďarský jazyk (potom byl zařazen do monolingvní skupiny mluvčích), nebo maďarský a slovenský jazyk (potom byl takový respondent zařazen do bilingvní skupiny mluvčích). Znalost maďarského jazyka byla určující pro zařazení do výzkumu již z toho důvodu, že zadání celého výzkumu bylo v maďarštině.
- Respondent mohl být libovolného věku či pohlaví.

- Respondent (pokud bylo možné to zjistit, viz výše) by neměl mít širší teoretické vzdělání v jakékoli oblasti jazyka.
- Respondent nesměl v období raného či pozdního dětství nabyt jakýkoliv další jazyk s gramatickým rodem; pokud uvedl, že takový jazyk v tomto období nabyl, byl z výzkumu vyřazen. Na jazyky s gramatickým rodem nabyté v období dospívání a dospělosti nebyl brán zřetel.¹²
- Z výzkumu nebyli vyřazeni takoví mluvčí, kteří uvedli jako místo, kde vyrůstali, nějaké ze slovenských měst, a přesto potom neuvedli kompetenci ve slovenštině. Takoví respondenti byli zařazeni do skupiny monolingvistů pro nedostatek dalších informací (viz výše).

4.5. JAZYKOVÝ DOTAZNÍK

Rozsáhlý jazykový dotazník byl první částí každého ze tří typů výzkumného dotazníku a měl za úkol zmapovat jazykovou kompetenci a jazykovou historii jednotlivých mluvčích. V první části dotazník obsahoval otázky týkající se používání maďarského jazyka, a to jak aktivního, tak pasivního — probandi měli za úkol na škále od 1 do 10 ohodnotit svou schopnost se aktivně dorozumět maďarským jazykem a svou schopnost mu pasivně porozumět. Dále probandi vyplnili otázky týkající se frekvence používání maďarštiny v každodenním životě (aktivního i pasivního) a také otázky týkající se jejich komunikačních partnerů. V několika případech byla v dotazníku také možnost jakkoliv upřesnit svoje jazykové kompetence ve volné textové odpovědi.

V druhé části dotazníku každý proband odpovídal na otázky týkající se vlastní jazykové historie. Proband měl v odpovědi na otázku „Kdy jste se začal učit maďarsky?“ na výběr tří odpovědí, a to „v raném dětství (do 4 let věku)“, „v pozdějším dětství (od 5 do 11 let věku)“ a „v dospívání/v dospělosti (od 12 let věku dodnes)“. Při vytváření těchto tří konvenčních skupin jsem vycházela z předpokladu, že první kategorie znamená kontakt s jazykem v domácím prostředí, tedy před začátkem institucionálního vzdělávání, druhá kategorie znamená kontakt s jazykem v průběhu školní docházky na 1. stupni a třetí kategorie zahrnuje ostatní případy. Tyto kategorie se v různých výzkumech často liší; například ve studii Forbes et al. (2008, s. 70) byly děti rozděleny na tzv. rané žáky a tzv. pozdní žáky podle hranice sedmého roku života, zatímco ve výzkumu Bassetti (2007, s. 260–261) podle hranice osmého roku života.¹³ Podle toho, jakou odpověď ze tří výše uvedených proband zvolil, došlo k přesměrování dotazníku. Pokud proband zvolil první odpověď, dotazník ho přesměroval na otázky týkající se jeho komunikačních partnerů v raném dětství (zda s ním maďarsky ko-

¹² Domnívám se, že nabytí jazyka v období dospívání až dospělosti by již nemělo ovlivnit respondentovu genderovou konceptualizaci neživých objektů, jelikož se v takových případech často jedná pouze např. o jazyky vyučované na středních školách několik hodin týdně apod. I zde by však byl přínosný osobní výběr respondentů, aby bylo možné tyto úvahy potvrdit, nebo vyvrátit.

¹³ Pro účely experimentu bylo nutné vytvořit zjednodušující skupiny, do kterých by bylo možné jednotlivé respondenty zařadit. Tyto skupiny byly vytvořeny na základě arbitrárních rozhodnutí (byly pouze inspirované dalšími uvedenými studii).

munikovali oba rodiče, nebo pouze jeden z rodičů, popřípadě jiný příbuzný). Pokud proband zvolil druhou odpověď, dotazník ho přeměroval na otázky týkající se jeho pozdního dětství a byl dotázán, v jakých případech se ocital v kontaktu s maďarštinou (zda v důsledku pobytu v zahraničí nebo například v rámci školní výuky apod.). Byl také dotázán na upřesnění věku, ve kterém se začal dostávat s maďarštinou do kontaktu. Pokud proband zvolil třetí možnost, byl dotázán, kde se dostal do kontaktu s maďarštinou (zda při studiu, v rámci jeho profese nebo v důsledku pracovní nebo studijní cesty do zahraničí apod.). Také byl dotázán na upřesnění věku, ve kterém se začal dostávat s maďarštinou do kontaktu. Probandi, kteří zvolili třetí odpověď, tedy ti, kteří se maďarsky naučili až v době dospívání či dospělosti, byli pro experiment tou nejméně vhodnou skupinou, proto této odnoži dotazníku nebyla věnována taková pozornost jako předchozím dvěma (neobsahovala tolik doplňujících otázek jako části dotazníku týkající se používání jazyka v raném a pozdním dětství a také byly odpovědi na otázky v této odnoži dotazníku hodnoceny menším počtem bodů než předchozí dvě zmíněné).¹⁴ Třetí část jazykového dotazníku byla pro všechny tři předchozí možnosti odpovědí totožná, probandi již byli pouze dotazováni na odhadovaný celkový počet let, v němž přichází nebo přicházeli do kontaktu s maďarštinou.

Další otázka zkoumala, zda proband mluví ještě nějakým dalším jazykem nebo nějakému dalšímu jazyku bez problému rozumí. Pokud proband odpověděl „ne“, byl automaticky přeměrován přímo k testovacímu dotazníku. Touto odpovědí se tedy také automaticky kategorizoval do skupiny monolingvních mluvčích maďarštiny. Pokud proband odpověděl „ano“, následovala stejná série otázek, jaká byla určena pro jazyk maďarský, tentokrát však pro další jazyk probanda, jehož název měl proband následně za úkol uvést. Celá série se pak opakovala ještě pro jeden jazyk, tedy celkově bylo možné vyplnit kompetence o třech jazycích (dle mého názoru nebylo pravděpodobné, aby se mezi probandy objevil někdo, kdo bude mít čtyři a více rodných jazyků nebo takových jazyků, které bez problémů plynule ovládá).

Výstupem tohoto jazykového testu byl pro každého účastníka vypočítaný index maďarštiny a slovenštiny. Každá z odpovědí v jazykovém testu byla ohodnocena počtem bodů podle její (domnělé) relevance pro výzkum.¹⁵ Největší počet bodů byl přidělen těm mluvčím, kteří jazyk nabyli v raném dětství. Méně bodů potom bylo přidělováno těm, kteří se jazyk naučili v pozdním dětství a nejméně bodů těm, kteří se jazyk naučili až v období dospívání. Více bodů bylo přiděleno těm mluvčím, kteří v dětství komunikovali především se svými rodiči, méně těm, kteří uvedli komuni-

14 Ve výzkumu byla větší důležitost přikládána jazykovému kontaktu v dětství (viz také níže). Nenacházela jsem však důvod probandy, kteří se naučili jazyk až v době dospívání či dospělosti, z výzkumu vyloučit, pouze byli hodnoceni menším počtem bodů v indexu.

15 Je otázkou, zda je v případě tohoto typu výzkumu důležitější každodenní kontakt s jazykem v synchronii, nebo v diachronii. V jazykovém dotazníku byla otázkám týkajícím se jazykového kontaktu v dětství přisuzována větší důležitost (byly hodnoceny větším množstvím bodů), než otázkám týkajícím se současného každodenního kontaktu s jazykem. Je možné, že ve chvíli, kdy se jedná o asociace mezi dvěma jazyky, je zásadní naopak právě míra současného každodenního kontaktu s daným jazykem a měla jí být přikládána větší důležitost. Také proto není možné index považovat za absolutně platný (viz také níže).

kaci pouze se vzdálenější rodinou apod. V dalších kategoriích, jako je například pravidelná denní komunikace v současnosti, byly body přidělovány především za pravidelné každodenní užívání jazyka. Celkově bylo v jazykovém dotazníku přiděleno o až 100 bodů pro každý z jazyků; pro každého z respondentů byl tedy vypočítán index slovenštiny a index maďarštiny v rozsahu 0–100. Důležité je zmínit, že konvenční kategorie, v nichž byly probandi hodnoceni, byly vytvořeny jen v důsledku potřeby binarizace odpovědí probandů. Není tedy jisté možné považovat index za absolutně platný, domnívala jsem se však, že v některých případech by mohl posloužit jako zajímavá informace v případě, kdy by se v odpovědích konkrétního probanda objevily interference z druhého jazyka.

Původním předpokladem bylo, že bude nutné vytvořit nějakou hranici na základě vypočítaného indexu, kdy budou mluvčí ještě považováni za monolingvní maďarské a kdy už za bilingvní mluvčí maďarštiny a slovenštiny. Skupiny mluvčích se však bez nutnosti vytvoření takové hranice rozdělily zcela přirozeně — nedošlo k situaci, ve které by některý z mluvčích uvedl slovenštinu jako další nabytý jazyk a měl přitom pouze minimální znalost tohoto jazyka; mluvčí uváděli slovenštinu jako další jazyk jen v případech, kdy jazyk opravdu dostatečně ovládali. Průměrné hodnoty indexu pro jednotlivé skupiny respondentů i jednotlivé typy dotazníku jsou rozepsány v Tabulce 4.

	monolingvisté		bilingvisté	
	prům. index maďarštiny	prům. index slovenštiny	prům. index maďarštiny	prům. index slovenštiny
Dotazník Hlasy	89,5	0	86,5	63
Dotazník Jména	90	0	88,5	60
Dotazník Postavy	89	0	89,5	57

TABULKA 4: Průměrné hodnoty indexu pro oba jazyky výzkumu v rámci jednotlivých skupin respondentů i jednotlivých typů dotazníků.

V průběhu hodnocení jsem ve větší míře nezaznamenala takový fenomén, při kterém by se s rostoucím indexem slovenštiny snižoval index maďarštiny — ukázalo se, že u bilingvních mluvčích, kteří se zúčastnili výzkumu, je maďarština hlavním jazykem a že jejich kompetence ve slovenštině není na stejné úrovni. Pouze u 4 probandů vyšel index slovenštiny vyšší než index maďarštiny. Nebyla nastavena žádná minimální hranice indexu, kterou by respondent pro zařazení do výzkumu musel dosáhnout.

4.6. TESTOVACÍ DOTAZNÍK

Probandi byli po vyplnění jazykového dotazníku instruováni (v případě dotazníků typu Hlasy (i) a typu Jména (ii)), aby si představili, že neživé objekty vyobrazené v dotazníku by měly hrát v kresleném filmu, kde by se chovaly jako lidé. Na základě této úvahy měli probandi přiřadit objektům mužský nebo ženský hlas, popřípadě jméno (v závislosti na typu dotazníku). V případě dotazníku typu Postavy (iii) zněla

instrukce obdobně, pouze s tím rozdílem, že si probandi měli představit, že dvě vyobrazené postavičky chlapce a děvčete hrají v kresleném filmu, a měli za úkol určit, kterému z nich by který z neživých objektů měl patřit. Obrázky byly v každém dotazníku zobrazeny všechny najednou, vždy se však na obrazovku vešel pouze jeden obrázek, probandi museli posunovat stránku dolů pro zobrazení dalších obrázků.

4.7. VÝSLEDKY

Původní předpoklad, že se v odpovědích bilingvistů projeví interference ze slovenštiny týkající se genderové conceptualizace neživých referentů, se nepodařilo potvrdit. Pro lepší přehled výsledků byla vytvořena trojdielná tabulka (Tabulka 5).

V prvé řadě byl interpretován celkový souhrn odpovědí obou skupin (bilingvistů a monolingvistů) a všech tří typů dotazníků. Jelikož v maďarštině absentuje gramatický rod, předpokladem bylo, že odpovědi monolingvních mluvčích se budou pohybovat okolo 50,0 % mužských a 50,0 % ženských odpovědí vlivem náhodnosti. Pokud by se projevil interference ze slovenštiny v odpovědích bilingvistů, měly by se v celkovém souhrnu odpovědí mužské a ženské odpovědi pohybovat také kolem 50,0 % a 50,0 %, protože pro výzkum bylo vybráno 12 obrázků neživých referentů mužského rodu a 12 obrázků neživých referentů ženského rodu. Z těchto důvodů by na základě předpokladů v celkovém souhrnu odpovědí mluvčích obou skupin měla být přibližně polovina odpovědí mužských a polovina odpovědí ženských. To lze pozorovat v první části Tabulky 5, kde je zobrazen celkový souhrn odpovědí. Zde se procentuální počty mužských a ženských odpovědí pohybují v průměru okolo 55,5 % a 44,5 % (lze pozorovat mírný příklon k mužským odpovědím, ten by mohl být teoreticky způsoben použitím jakéhosi defaultního maskulina).¹⁶

V další části Tabulky 5 lze vidět výsledky odpovědí týkajících se těch obrázků neživých objektů, které jsou ve slovenštině označeny substantivem v mužském a v ženském rodě (části tabulky „Odpovědi pro slovenská maskulina“ a „Odpovědi pro slovenská feminina“). Pro skupinu monolingvistů by se situace z výše uvedených důvodů neměla nijak výrazně změnit a procentuální počty by se stále měly pohybovat okolo 50,0 % pro mužské a 50,0 % pro ženské odpovědi; jak lze toto tvrzení potvrdit údaji v Tabulce 5, procentuální počty odpovědí monolingvních mluvčích maďarštiny pro kategorii slovenských maskulin se pohybují v průměru 56,0 % mužských odpovědí a 44,0 % ženských odpovědí a pro kategorii slovenských feminin v průměru 53,6 % mužských odpovědí a 46,3 % ženských odpovědí. Pokud by se však u skupiny bilingvistů projevil interference ze slovenštiny, měl by nastat v jejich odpovědích znatelný

16 Defaultním maskulinem zde označuji takovou odpověď, kdy předpokládám, že pokud mluvčí nevěděl, jakou odpověď zvolit, rozhodl se pro mužskou, protože ji považuje za „základní“ volbu. Tento předpoklad odvíjím od tématu generického maskulina, který podrobněji vysvětluji v kapitole 2. Generické maskulinum však samozřejmě není možné pozorovat v nerodovém jazyce (v maďarštině), pouze k němu připodobňuji tento fenomén, který se vyskytl ve výzkumu a který označuji názvem „defaultní maskulinum“ — dle mého názoru jde totiž (podobně jako v případě generického maskulina) o zvolení „základní“ či neutrální formy označení, v tomto konkrétním případě o výběr mužské odpovědi v dotazníku.

procentuální výkyv, závisející na gramatickém rodu substantiv označujících neživé objekty (probandi by měli častěji použít mužskou odpověď pro slovenská maskulina a ženskou odpověď pro slovenská feminina). U odpovědí pro slovenská maskulina se sice ukázaly výraznější rozdíly — odpovědi mužské se zde pohybovaly v průměru okolo 61,0 % (je pravděpodobné, že i zde mohlo dojít k použití tzv. defaultního maskulina) a ženské odpovědi v průměru okolo 39,0 %, u odpovědí pro slovenská feminina se však tyto rozdíly téměř neprojeví (51,0 % mužských odpovědí ku 49,0 % ženským). Pomocí binomického testu náhodnosti byla vypočítána pravděpodobnost konzistentnosti odpovědí pro každý z typů dotazníků (výpočet proběhl pro hodnotu pravděpodobnosti 50 %, tedy za signifikantní lze považovat takové odpovědi, u nichž hodnota $p < 0,05$). Pro každý z výsledků byla definována nejnižší a nejvyšší hodnota intervalu spolehlivosti, která byla považována za relevantní. Binomický test byl proveden na základě počtu maskulinních odpovědí vůči celkovému počtu odpovědí v jednotlivých typech dotazníků. Za relevantní by byly považovány takové odpovědi, kdy by v případě daného typu dotazníků byla hodnota $p < 0,05$ a zároveň nejnižší hodnota intervalu pravděpodobnosti ≥ 60 % pro signifikantně maskulinní, nebo nejvyšší hodnota intervalu pravděpodobnosti ≤ 40 % pro signifikantně femininní odpovědi. Šedým podbarvením jsou v Tabulce 5 označeny hodnoty, které byly použity pro provedení binomického testu. Jak lze v Tabulce 5 pozorovat, v žádném z případů nebyla potvrzena výše zmíněná podmínka, tedy že by byla hodnota $p < 0,05$ a zároveň by byla buď nejnižší hodnota intervalu pravděpodobnosti ≥ 60 % pro signifikantně maskulinní, nebo nejvyšší hodnota intervalu pravděpodobnosti ≤ 40 % pro signifikantně femininní odpovědi. Na základě výsledku binomického testu nelze tedy žádný z výsledků v Tabulce 5 považovat za signifikantně shodný nebo relevantní.

V případě jednotlivých objektů došlo k nenáhodným shodám napříč výzkumnými metodami i jednotlivými skupinami respondentů. I zde byl proveden binomický test náhodnosti a byla vypočítána pravděpodobnost konzistentnosti odpovědí u jednotlivých předmětů (výpočet proběhl stejně jako v předchozím případě pro hodnotu pravděpodobnosti 50 %, tedy za signifikantní byly považovány takové odpovědi, u nichž hodnota $p < 0,05$). Také zde byla formulována pro každou položku nejnižší a nejvyšší hodnota intervalu spolehlivosti, která byla považována za relevantní. Binomický test byl proveden na základě počtu maskulinních odpovědí vůči celkovému počtu odpovědí vždy pro každý jednotlivý objekt v každém z typů dotazníku. Za relevantní byly považovány takové odpovědi, kdy v případě daného objektu byla hodnota $p < 0,05$ a zároveň byla nejnižší hodnota intervalu pravděpodobnosti ≥ 60 % pro signifikantně maskulinní odpovědi, nebo byla nejvyšší hodnota intervalu pravděpodobnosti ≤ 40 % pro signifikantně femininní odpovědi.

Často docházelo ke statisticky signifikantním shodám právě u těch předmětů, které bývají typicky spojované s muži či ženami; dalo by se tedy předpokládat, že byla potvrzena hypotéza Leinbach et al. (1997), totiž že respondenti konceptualizují neživé objekty na základě pohlaví osoby, která ho dle jejich názoru nejčastěji používá. Konkrétně se tento fenomén projevil u předmětů, které jsem i já při přípravě zadání dotazníku označila jako typicky spojované s muži, resp. ženami (například obrázek nožičku nebo traktorů pro konzistentně maskulinní odpovědi, obrázek kočárku potom pro konzistentně femininní odpovědi).

Celkový souhrn odpovědí

Typ dotazníku	CO	ProM	PM	ProF	PF	P	PS	NNH	NVH
Dotazník Hlasy, monolingvisté	888	55 %	485	45 %	403	0,007	0,546	0,513	0,579
Dotazník Hlasy, bilingvisté	552	54 %	298	46 %	254	0,067	0,540	0,497	0,582
Dotazník Jména, monolingvisté	456	59 %	268	41 %	188	0,000	0,588	0,541	0,633
Dotazník Jména, bilingvisté	432	59 %	255	41 %	177	0,000	0,590	0,542	0,637
Dotazník Postavy, monolingvisté	480	51 %	247	49 %	233	0,553	0,515	0,469	0,560
Dotazník Postavy, bilingvisté	648	55 %	358	45 %	290	0,008	0,552	0,513	0,591

Odpovědi pro slovenská maskulina

Typ dotazníku	CO	ProM	PM	ProF	PF	P	PS	NNH	NVH
Dotazník Hlasy, monolingvisté	444	56 %	248	44 %	196	0,015	0,559	0,511	0,605
Dotazník Hlasy, bilingvisté	276	61 %	167	39 %	109	0,001	0,605	0,545	0,663
Dotazník Jména, monolingvisté	228	60 %	137	40 %	91	0,003	0,601	0,534	0,665
Dotazník Jména, bilingvisté	216	64 %	138	36 %	78	0,000	0,639	0,571	0,703
Dotazník Postavy, monolingvisté	240	52 %	125	48 %	115	0,561	0,521	0,456	0,586
Dotazník Postavy, bilingvisté	324	58 %	188	42 %	136	0,005	0,580	0,524	0,635

Odpovědi pro slovenská feminina

Typ dotazníku	CO	ProM	PM	ProF	PF	P	PS	NNH	NVH
Dotazník Hlasy, monolingvisté	444	53 %	237	47 %	207	0,169	0,534	0,486	0,581
Dotazník Hlasy, bilingvisté	276	47 %	131	53 %	145	0,434	0,475	0,414	0,535
Dotazník Jména, monolingvisté	228	57 %	131	43 %	97	0,029	0,575	0,508	0,640
Dotazník Jména, bilingvisté	216	54 %	117	46 %	99	0,247	0,542	0,473	0,609
Dotazník Postavy, monolingvisté	240	51 %	122	49 %	118	0,847	0,508	0,443	0,573
Dotazník Postavy, bilingvisté	324	52 %	170	48 %	154	0,405	0,525	0,469	0,580

TABULKA 5: Celkový souhrn odpovědí. Legenda: CO — celkový počet odpovědí, ProM — procento odpovědí maskulin, PM — počet odpovědí maskulin, ProF — procento odpovědí feminin, PF — počet odpovědí feminin, P — hodnota p, PS — pravděpodobnost signifikance odpovědi, NNH — nejnižší hodnota procentuálního rozsahu pravděpodobnosti, NVH — nejvyšší hodnota procentuálního rozsahu pravděpodobnosti.

Dle výsledků v odpovědích probandů ze skupiny bilingvistů nezáleželo na gramatickém rodu substantiva označujícího objekt ve slovenštině, ale spíše právě na genderové konotaci daného objektu (to lze soudit například z nenáhodné shody odpovědí mužského rodu týkajících se obrázků činky nebo pily, kdy ve slovenštině mají substantiva označující činku a pilu ženský gramatický rod). U obrázku kravaty v dotazníku typu Postavy (iii) došlo dokonce k absolutní shodě, a to u monolingvistů ve 20 mužských odpovědích z 20 a u bilingvistů ve 27 mužských odpovědích z 27. Například tento výsledek v dotazníku typu Postavy by bylo možné považovat za potvrzení správnosti výběru genderově zatížených objektů (jelikož se v tomto dotazníku řešilo vlastnictví objektu, ne jeho vlastnosti; podrobněji viz kapitolu 3), pokud se však probandi ve svých odpovědích shodovali, činili tak bez ohledu na typ dotazníku. Nelze však z výsledků potvrdit ani vyvrátit hypotézu Mullen (1990), že přírodou vytvořené předměty bývají častěji považovány za ženské, a naopak (ve „femininitě“ přírodou vytvořených objektů se probandi téměř ve všech typech dotazníku shodli pouze u obrázku kapky, částečně potom u obrázku komety). Co se týče uměle vytvořených objektů, které jsem při výběru označila jako objekty „s genderově neutrální konotací“ (viz oddíl 4.3), ne vždy bylo moje hodnocení ve shodě s odpověďmi respondentů — pouze u obrázku fotoaparátu byla ve všech případech odpověď neutrální (nebyla signifikantně maskulinní ani femininní v celkovém souhrnu odpovědí žádného z dotazníků), u obrázku kytary a žárovky častěji docházelo ke shodě v signifikantně maskulinní odpovědi. Tato data je možné detailně pozorovat v Tabulce 6.

5. ZÁVĚRY

Původní předpoklad, že se v odpovědích týkajících se genderové konceptualizace neživých objektů u bilingvních mluvčích maďarštiny a slovenštiny projeví interference z jazyka s gramatickým rodem (ze slovenštiny), se nepodařilo potvrdit. Objevily se některé signifikantní shody v konceptualizaci jednotlivých neživých objektů mezi oběma skupinami účastníků, které evidentně v případě bilingvní skupiny nesouvisely s gramatickým rodem objektu ve slovenštině, jelikož a) se projevíly u obou skupin účastníků (u monolingvistů i bilingvistů) v podobné míře a b) se projevíly i u takových předmětů, které ve slovenštině mají gramatický rod opačný, než je rod nejčastěji uvedené odpovědi (ale jedná se o takový předmět, který je typicky spojován s muži, resp. ženami — konkrétně šlo například o činku nebo kočárek) (podrobně viz předchozí oddíl 4.7). Nabízí se několik vysvětlení těchto výsledků:

- Probandi měli aktivovanou maďarštinu v důsledku aktivace tzv. monolingvního modu,¹⁷ jelikož zadání dotazníku bylo v maďarštině. „Přemýšleli v maďarštině“ a nedošlo k interferencím ze slovenštiny, protože její použití nebylo ničím spušteno. Tento předpoklad by mohlo potvrdit (nebo vyvrátit) například použití dvoj-jazyčného dotazníku.

¹⁷ Rozsáhlé informace o jazykových modech (především u bilingvistů) lze najít v pracích Grosjeana (například Grosjean, 2001).

objekt	skupina monolingvistů, dotazník Hlasý				skupina bilingvistů, dotazník Hlasý				skupina monolingvistů, dotazník Jména				skupina bilingvistů, dotazník Jména				skupina monolingvistů, dotazník Postavy				skupina bilingvistů, dotazník Postavy															
	CO	PM	PS	NNH	NVH	CO	PM	PS	NNH	NVH	CO	PM	PS	NNH	NVH	CO	PM	PS	NNH	NVH	CO	PM	PS	NNH	NVH	CO	PM	PS	NNH							
1_cinka	37	34	0,000	0,919	0,781	0,983	23	20	0,000	0,870	0,664	0,972	19	18	0,000	0,947	0,740	0,999	18	16	0,001	0,889	0,653	0,986	20	20	0,000	1,000	0,832	1,000	27	27	0,000	1,000	0,873	1,000
2_daleko	37	27	0,008	0,730	0,559	0,862	23	18	0,011	0,783	0,563	0,925	19	17	0,001	0,895	0,669	0,987	18	16	0,001	0,889	0,653	0,986	20	15	0,041	0,750	0,509	0,913	27	25	0,000	0,926	0,757	0,991
3_fotak	37	18	1,000	0,486	0,319	0,656	23	13	0,678	0,565	0,345	0,768	19	14	0,064	0,737	0,488	0,909	18	10	0,815	0,559	0,308	0,886	20	7	0,263	0,350	0,154	0,592	27	8	0,052	0,296	0,138	0,502
4_kapka	37	2	0,000	0,054	0,007	0,182	23	0	0,000	0,000	0,000	0,148	19	3	0,004	0,158	0,034	0,396	18	2	0,001	0,111	0,014	0,347	20	4	0,012	0,200	0,057	0,437	27	4	0,000	0,148	0,042	0,337
5_lozav	37	2	0,000	0,054	0,007	0,182	23	1	0,000	0,043	0,001	0,219	19	3	0,004	0,158	0,034	0,396	18	2	0,001	0,111	0,014	0,347	20	0	0,000	0,000	0,000	0,168	27	0	0,000	0,000	0,000	0,128
6_kometa	37	12	0,047	0,324	0,180	0,498	23	3	0,000	0,130	0,028	0,336	19	5	0,064	0,263	0,091	0,512	18	4	0,031	0,222	0,064	0,476	20	3	0,003	0,150	0,032	0,379	27	6	0,006	0,222	0,086	0,423
7_kvazata	37	36	0,000	0,973	0,858	0,999	23	22	0,000	0,957	0,781	0,999	19	17	0,001	0,895	0,669	0,987	18	17	0,000	0,944	0,727	0,999	20	20	0,000	1,000	0,832	1,000	27	27	0,000	1,000	0,872	1,000
8_lyhava	37	32	0,000	0,865	0,712	0,955	23	18	0,011	0,783	0,563	0,925	19	17	0,001	0,895	0,669	0,987	18	16	0,001	0,889	0,653	0,986	20	16	0,012	0,800	0,563	0,943	27	23	0,000	0,852	0,663	0,958
9_jahvi	37	3	0,000	0,081	0,017	0,219	23	4	0,003	0,174	0,050	0,388	19	5	0,064	0,263	0,091	0,512	18	5	0,096	0,278	0,097	0,535	20	2	0,000	0,100	0,012	0,317	27	3	0,000	0,111	0,024	0,292
10_mesic	37	9	0,003	0,243	0,118	0,412	23	5	0,011	0,217	0,075	0,437	19	9	1,000	0,474	0,244	0,711	18	7	0,481	0,389	0,173	0,643	20	6	0,115	0,300	0,119	0,543	27	11	0,442	0,407	0,224	0,612
11_vozik	37	19	1,000	0,514	0,344	0,681	23	8	0,210	0,348	0,164	0,573	19	10	1,000	0,526	0,289	0,756	18	7	0,481	0,389	0,173	0,643	20	5	0,041	0,250	0,087	0,491	27	7	0,019	0,259	0,111	0,463
12_nozik	37	32	0,000	0,865	0,712	0,955	23	22	0,000	0,957	0,781	0,999	19	18	0,000	0,947	0,740	0,999	18	17	0,000	0,944	0,727	0,999	20	19	0,000	0,950	0,751	0,999	27	26	0,000	0,963	0,810	0,999
13_obalka	37	18	1,000	0,486	0,319	0,656	23	10	0,678	0,435	0,232	0,655	19	10	1,000	0,526	0,289	0,756	18	12	0,238	0,667	0,410	0,867	20	3	0,003	0,150	0,032	0,379	27	13	1,000	0,481	0,287	0,681
14_pila	37	34	0,000	0,919	0,781	0,983	23	20	0,000	0,870	0,664	0,972	19	19	0,000	1,000	0,824	1,000	18	17	0,000	0,944	0,727	0,999	20	20	0,000	1,000	0,832	1,000	27	26	0,000	0,963	0,810	0,999
15_plot	37	29	0,001	0,784	0,618	0,902	23	21	0,000	0,913	0,720	0,989	19	15	0,019	0,789	0,544	0,939	18	13	0,096	0,722	0,465	0,903	20	15	0,041	0,750	0,509	0,913	27	26	0,000	0,963	0,810	0,999
16_prsten	37	8	0,001	0,216	0,098	0,382	23	3	0,000	0,130	0,028	0,336	19	3	0,004	0,158	0,034	0,396	18	5	0,096	0,278	0,097	0,535	20	1	0,000	0,050	0,001	0,249	27	2	0,000	0,074	0,009	0,243
17_strom	37	20	0,743	0,541	0,369	0,705	23	17	0,035	0,739	0,516	0,898	19	11	0,648	0,579	0,335	0,797	18	14	0,031	0,778	0,524	0,936	20	9	0,824	0,450	0,231	0,685	27	17	0,248	0,650	0,424	0,806
18_sukne	37	20	0,743	0,541	0,369	0,705	23	4	0,003	0,174	0,050	0,388	19	8	0,648	0,421	0,203	0,665	18	4	0,031	0,222	0,064	0,476	20	5	0,041	0,250	0,087	0,491	27	5	0,002	0,185	0,063	0,381
19_sroubov	37	33	0,000	0,892	0,746	0,970	23	22	0,000	0,957	0,781	0,999	19	15	0,019	0,789	0,544	0,939	18	18	0,000	1,000	0,815	1,000	20	19	0,000	0,950	0,751	0,999	27	26	0,000	0,963	0,810	0,999
20_traktor	37	32	0,000	0,865	0,712	0,955	23	22	0,000	0,957	0,781	0,999	19	17	0,001	0,895	0,669	0,987	18	17	0,000	0,944	0,727	0,999	20	19	0,000	0,950	0,751	0,999	27	27	0,000	0,963	0,810	0,999
21_vaha	37	15	0,324	0,405	0,248	0,579	23	5	0,011	0,217	0,075	0,437	19	8	0,648	0,421	0,203	0,665	18	8	0,815	0,444	0,215	0,692	20	6	0,115	0,300	0,119	0,543	27	4	0,000	0,148	0,042	0,337
22_vlocka	37	3	0,000	0,081	0,017	0,219	23	5	0,011	0,217	0,075	0,437	19	5	0,064	0,263	0,091	0,512	18	4	0,031	0,222	0,064	0,476	20	6	0,115	0,300	0,119	0,543	27	9	0,122	0,333	0,165	0,540
23_zub	37	19	1,000	0,514	0,344	0,681	23	15	0,210	0,652	0,427	0,836	19	5	0,064	0,263	0,091	0,512	18	12	0,238	0,667	0,410	0,867	20	10	1,000	0,500	0,272	0,728	27	13	1,000	0,481	0,287	0,681
24_zarov	37	28	0,003	0,757	0,588	0,882	23	20	0,000	0,870	0,664	0,972	19	16	0,004	0,842	0,604	0,966	18	12	0,238	0,667	0,410	0,867	20	17	0,003	0,850	0,621	0,968	27	23	0,000	0,852	0,663	0,958

TABULKA 6: Legenda: CO — celkový počet odpovědí, PM — počet odpovědí maskulin, P — hodnota p, PS — pravděpodobnost signifikance odpovědi, NNH — nejmenší hodnota procentuálního rozsahu pravděpodobnosti, NVH — nejvyšší hodnota procentuálního rozsahu pravděpodobnosti. V tabulce jsou tmavým podbarvením a černým tučným písmem vyznačeny takové hodnoty, v jejichž případě byla hodnota $p < 0,05$ a zároveň jejich nejmenší hodnota intervalu pravděpodobnosti byla $\geq 60\%$ — byly tedy považovány za relevantní a konzistentně maskuliní. Světlešedým podbarvením a černým tučným písmem vyznačeny takové hodnoty, v jejichž případě hodnota p byla $< 0,05$ a zároveň jejich nejvyšší hodnota intervalu pravděpodobnosti byla $\leq 40\%$ — byly tedy považovány za relevantní a konzistentně femininí.

- Probandi neměli stejnou kompetenci v obou jazycích. O tom vypovídá i výpočet indexu slovenštiny a maďarštiny (oddíl 4.5). U bilingvistů byl index maďarštiny v drtivé většině případů vyšší než index slovenštiny. Dle mého názoru také z tohoto důvodu nedošlo k interferencím ze slovenštiny. U čtyř probandů, kteří měli vyšší index slovenštiny než maďarštiny, nedošlo k nijak výraznějšímu počtu shod gramatického rodu odpovědi s gramatickým rodem objektu ve slovenštině.
- Pokud u skupiny bilingvistů došlo k interferencím ze slovenštiny v genderové konceptualizaci neživých objektů, byl vliv těchto interferencí slabší než genderová konotace, kterou probandi s danými neživými objekty spojují.
- Svou roli samozřejmě mohla sehrát i zvolená forma online dotazníku. V případech osobních interview s jednotlivými účastníky by bylo jistě možné a) lépe vysvětlit daný úkol (teoreticky mohlo dojít k nepochopení testovacích otázek v dotazníku), b) lépe poznat jazykovou historii jednotlivých probandů a vybrat pro experiment takové, jejichž kompetence je v obou jazycích srovnatelná, c) vyvarovat se chybných nebo nejasných interpretací v dotaznicích — například pokud proband uvedl slovenské město jako místo, kde vyrůstal, ale potom neuvedl žádnou kompetenci ve slovenštině; nebylo tedy jisté, zda opravdu vyrůstal v pouze maďarské komunitě, nebo zda slovenštinu nepovažuje za cizí jazyk, a proto ji neuvedl, bylo s ním však počítáno jako s monolingvistou (viz oddíl 4.4) V jiném případě zase došlo k chybné formulaci; v otázkách „Kdy jste se začal/a učit maďarsky?“ a „V kolika letech jste začal/a přicházet do kontaktu s maďarštinou?“ nekorespondovaly odpovědi respondentů, probandi ve formulacích viděli rozdíl a věk, kdy s maďarštinou poprvé přišli do kontaktu, nespojovali nutně s věkem, kdy se tento jazyk začali učit, mohlo tedy dojít například k chybnému zařazení probanda do věkové skupiny.
- Obrázky byly v online dotazníku zobrazeny všechny najednou, je tedy možné, že se probandi ve svých odpovědích k jednotlivým obrázkům vraceli ve snaze „vyrovnat“ počet mužských a ženských odpovědí. Pro výzkum by bylo jistě lepší zvolit takovou formu dotazníku, která obrázky ukazuje postupně po jednom, a možná také určit časový limit, po který se každý obrázek zobrazí, aby se zamezilo přílišnému přemýšlení probandů nad odpovědí.
- Objekty na obrázcích také mohly mít jinou genderovou konotaci, než jsem předpokládala, případně objekty označené jako „neutrální“ mohly mít genderově zatíženou konotaci (viz oddíl 4.3). Obrázky také mohly být přes veškerou snahu nejasné nebo mohly představovat něco jiného, než bylo zamýšleno. Těmto nejasnostem by bylo možné předcházet vytvořením předvýzkumu sloužícího k jednoznačné definici objektů na obrázcích a ohodnocení genderové konotace jednotlivých objektů (např. na škále) samostatnou skupinou probandů, kteří by se vlastního výzkumu neúčastnili.
- Teoreticky mohlo také dojít (v případě nepochopení otázek v dotazníku) k používání jakéhosi defaultního maskulina, ve smyslu „když nevím, jakou odpověď zvolit / nechápu otázku / nedovedu si představit oživlý neživý objekt, zvolím mužskou odpověď, protože ji považuji za základní“. Tento jev připodobňuji k pojmu generického maskulina, kterému se blíže věnuji v kapitole 2.
- Svou roli mohl sehrát i velmi rozdílný počet respondentů mužského a ženského pohlaví (47 mužů ku 97 ženám). Jak vysvětluji výše (viz oddíl 4.4), zaměřila jsem

se ve výzkumu především na získání srovnatelného počtu monolingvistů a bilingvistů a na rozdíly, resp. shody v odpovědích těchto dvou skupin. Nepodařilo se mi zajistit vyrovnaný počet zástupců obou pohlaví, toto kritérium tedy při závěrečné analýze výsledků nebylo zohledněno. Jistě i tento nepoměr by bylo možné vyřešit osobním výběrem respondentů.¹⁸

Pokud srovnám výsledky provedeného výzkumu s výsledky výzkumů jiných autorů, například Landor ve své práci (2013), ve které provedl výzkum týkající se genderové konceptualizace neživých objektů v celkem pěti jazycích s různou mírou rodové zatíženosti, došel k obdobným výsledkům a píše:

In other words, in the overwhelming majority of the cases, if a given stimulus was conceptualised as more masculine than feminine in one language, the same stimulus was also conceptualised as more masculine than feminine in the other four languages. Notably, in the few cases where different cohorts rated the same stimulus differently, grammatical gender did not seem to be a predictor of whether the stimulus was conceptualised as more feminine or masculine. (Landor, 2013, s. 131).

Ani v případě jeho studie tedy nedošlo k ovlivnění odpovědí mluvčích gramatickým rodem objektu v jejich jazyce.

V práci Bassetti (2007, s. 266–268) byl vliv gramatického rodu na genderovou konceptualizaci neživých objektů porovnáván mezi skupinou monolingvních a bilingvních dětí. Došlo ke zjištění, že monolingvní děti se ve svých odpovědích řídí gramatickým rodem daného objektu ve svém rodném jazyce, bilingvní děti však tímto jevem ovlivněny nebyly.¹⁹

Mohlo by se zdát, alespoň z pohledu výsledků mnou provedeného experimentu a také z výsledků, ke kterým došel například Landor (2013), že přítomnost gramatického rodu v jazyce hraje v genderové konceptualizaci neživých objektů pouze malou roli (především u bilingvistů). I v případě, že by přítomnost gramatického rodu v jazyce mohla mít vliv na způsob, jakým mluvčí konceptualizují neživé objekty, z vý-

18 Například Engelberg (2002, s. 116–118) ve své studii věnující se generickému maskulinu popisuje takový případ, kdy měli probandi za úkol ohodnotit referenty ve větách jako mužské, nebo ženské. Při hodnocení „neutrálních vět“ (které obsahovaly výrazy jako „typický člověk“ apod.) se ukázalo, že respondenti mužského pohlaví označovali tyto „neutrální“ výrazy častěji jako mužské, než jak tomu činily respondentky pohlaví ženského (Engelberg, 2002, s. 117). V mém provedeném výzkumu na tyto jevy nebyl brán zřetel z důvodu zaměření výzkumu především na rozdíly mezi bilingvní a monolingvní skupinou mluvčích, jistě by ale bylo zajímavé pokusit se pro příští výzkum tohoto typu sebrat rovnoměrný vzorek respondentů pro obě pohlaví a pokusit se analyzovat odpovědi respondentů i na tomto základě.

19 Ve svém předchozím výzkumu (Červenková, 2017) jsem došla k podobnému výsledku jako Bassetti (2007) — výzkum byl proveden na skupině monolingvních mluvčích češtiny a monolingvních mluvčích maďarštiny. Ukázalo se, že čeští mluvčí se ve svých odpovědích týkajících se genderové konceptualizace neživých objektů řídili gramatickým rodem objektu v češtině.

sledků provedeného výzkumu lze usuzovat, že genderová konotace objektu (vyvolaná buď spojováním neživých předmětů s osobou, která je nejčastěji používá (Leinbach et al. 1997), nebo nějakým jiným jevem) je silnější než vliv gramatického rodu daného objektu v konkrétním jazyce. Vliv gramatického rodu neživého objektu v daném jazyce na jeho genderovou konceptualizaci se výrazněji projevuje u monolingvistů, což lze tvrdit na základě výsledků mého předchozího výzkumu (Červenková, 2017), nebo například výzkumu Bassetti (2007).

POUŽITÁ LITERATURA:

- Bassetti, B. (2007). Bilingualism and thought: Grammatical gender and concepts of objects in Italian-German bilingual children. *International Journal of Bilingualism*, 11(3), 251–273.
- Boroditsky, L., Schmidt, L. A., & Phillips, W. (2003). Sex, syntax, and semantics. In *Language in Mind: Advances in the Study of Language and Thought* (s. 61–79). Cambridge: MIT Press.
- Corbett, G. G. (1991). *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Curzan, A. (2003). *Gender Shifts in the History of English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Červenková, M. (2017). *Jmenný gramatický rod – česko-maďarské experimentální srovnání* [online]. Bakalářská práce, Praha: Filozofická fakulta, Univerzita Karlova. Dostupné z https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/87460/BPTX_2015_2_11210_0_438318_0_178220.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Červenková, M. (2019). *Interference v genderové konceptualizaci neživých referentů u maďarských bilingvistů* [online]. Diplomová práce, Praha: Filozofická fakulta, Univerzita Karlova. Dostupné z <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/110061/120342764.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Dvonč, L., Horák, G., Miko, F., Mistrík, J., Oravec, J., Ružička, J., & Urbančok, M. (1966). *Morfológia slovenského jazyka*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- Engelberg, M. (2002). The communication of gender in Finish. In M. Hellinger & H. Bussmann (Eds.), *Gender across Languages: The Linguistic Representation of Women and Men* (s. 109–132). Amsterdam: John Benjamins.
- Forbes, J. N., Poulin-Dubois, D., Rivero, M. R., & Sera, M. D. (2008). Grammatical gender affects bilinguals' conceptual gender: Implications for linguistic relativity and decision making. *The Open Linguistics Journal*, 1, 68–76.
- Grosjean, F. (2001). The bilingual's language modes. In J. Nicol (Ed.), *One Mind, Two Languages: Bilingual Language Processing* (s. 1–25). Oxford: Blackwell.
- Guiora, A. Z. (1983). Language and concept formation: A cross-lingual analysis. *Behaviour Science Research*, 18(3), 228–256.
- Gygax, P., Gabriel, U., Sarrasin, O., Oakhill, J., & Garnham, A. (2008). Generically intended, but specifically interpreted: When beauticians, musicians and mechanics are all men. *Language and Cognitive Processes*, 23, 464–485.
- Hockett, C. F. (1958). A course in modern linguistics. *International Journal of American Linguistics*, 32, 59–73.
- Kenesei, I., Vago, R. M., & Fenyvesi, A. (1997). *Hungarian*. London: Taylor & Francis Ltd.
- Landor, R. V. (2013). *Grammatical Categories and Cognition Across Five Languages: The Case of Grammatical Gender and Its Potential Effects on the Conceptualisation of Objects*. Disertační práce, Brisbane: Griffith University.
- Leinbach, M. D., Hort, B. E., & Fagot, B. (1997). Bears are for boys: Metaphorical associations in young children's gender stereotypes. *Cognitive Development*, 12, 107–130.

- Levinson, S. C. (2003): *Space in Language and Cognition: Explorations in Cognitive Diversity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mullen, M. K. (1990). Children's classification of nature and artifact pictures into female and male categories. *Sex Roles*, 23, 577–587.
- Osolsobě, K. (2017). ROD. In P. Karlík, M. Nekula & J. Pleskalová (Eds.), *CzechEncy — Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z <https://www.czechency.org/slovník/ROD>.
- Phillips, W., & Boroditsky, L. (2003). Can quirks of grammar affect the way you think? Grammatical gender and object concepts. In *Proceedings of the Annual Meeting of the Cognitive Science Society*, 25, 928–933.
- Semenuks, A., Philips, W., Dalca, I., Kim, C., & Boroditsky, L. (2011). Effects of grammatical gender on object description. *Proceedings of the 39th Annual Conference of the Cognitive Science Society*, 1060–1065.
- Valdrová, J. (2017). GENERICKÉ MASKULINUM. In P. Karlík, M. Nekula & J. Pleskalová (Eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z <https://www.czechency.org/slovník/GENERICK%C3%89%20MASKULINUM>.

Michaela Červenková | Katedra středoevropských studií FF UK
<miss.cervenkova@gmail.com>